

Uratować Perełkę: Brzeziny - Zalas kapliczka przydrożna p.w. Matki Bożej Niepokalanej

Nasze polskie przydrożne kapliczki są często świadkami lokalnej historii tego miejsca. Do takich „świadków” należy okazała zabytkowa kapliczka pod wezwaniem Matki Bożej Niepokalanej na Zalesiu w Brzezinach. Położona jest na szczycie wzniesienia, o wysokości ok. 400 n.p.m. na rozdrożu dróg tego przysiółka, od wieków oznacza stare cmentarzysko. Otóż Zalas w Brzezinach graniczy z przysiółkiem Baj, którego nazwa pochodzi od słowa „bój”. Tak pod nazwą przysiółka

utrzymała się historyczna bitwa, stoczona tu w roku 1256, na polach dzisiejszego Baj, przez wojska księcia Sandomierskiego Janusza i wojewody krakowskiego Pietrasza, z księciem ruskim Swarno, który: „pustoszył okolice Pilzna i Ropczyc”. Wojska polskie przed bitwą obozowały na

Stan obecny rok 2023,
widok ogólny

obszernej polanie, która obecnie stanowi przysiółek Zalas. Stąd polskie oddziały ruszyły, by zagrozić drogę wojskom ruskim, które w tej bitwie zostały pokonane. Nie są znane ilościowe straty poniesione przez walczące strony, ale swoich poległych wojów po bitwie trzeba było godnie pochować. Pogrzebani oni zostali w pobliżu obozowiska, na rozstaju dróg, dzisiejszego Zalas. Na tym miejscu wzniesiono drewnianą kapliczkę, upamiętniającą pogrzebanych. Z upływem burzliwych wieków zatarła się świadomość, że miejsce to stanowi cmentarzysko, ale kapliczka była utrzymywana. Według miejscowych przekazów, także w tym miejscu miała zginąć jedna z ofiar rabacji w roku 1846. Wiele wskazuje na to, że miejsce to mogło być wykorzystywane na grzebanie miejscowych ofiar epidemii cholery z lat 1847- 1848.

Pod koniec XIX wieku, mieszkająca w pobliżu rodzina Andreasików postanowiła wybudować bardziej trwałą, bo murowaną kapliczkę i bogato uposażyć. Fundatorzy, którzy w tym czasie tu na Zalesiu prowadzili cegielnię, w nowo wybudowanej kapliczce umieścili kamienną tablicę z napisem:

FUNDATOROWIE
MARCIN I KLARA ANDREASIKOWIE
SYN JAKÓB I MARIA ŻONA ANDREASIKOWIE
BRZEZINY 1886

Tablica fundatorów

Kapliczka otrzymała piękne wyposażenie w postaci neogotyckiego ołtarzyka wykonanego prawdopodobnie ok. 1887 r. przez Antoniego Święcha.

Ołtarzyk, kolejno figury:
Św. Wojciech, NMP Niepokalanie Poczęta, św. Stanisław

Ten artysta pochodzący z Brzeziny był absolwentem Zakopiańskiej Szkoły Artystycznej. Jest także wykonawcą antepedium ołtarza głównego, oraz kilku figur w kościele parafialnym w Brzezinach i szeregu elementów dekoracji tabernakulum w kościele parafialnym w Wielopolu Skrzyńskim.

Obecnie możemy się zachwycić mistrzostwem wykonania poszczególnych elementów ołtarzyka tej kapliczki. Co ciekawe, ołtarzyk został tak zbudowany, że jego nastawa może być używana jako przenośny feretron. Do lat 70-tych XX wieku zachował się ludowy zwyczaj, że na święto Bożego Ciała, z tym feretronem odbywała się procesja, do kościoła parafialnego w Brzezinach. Procesji towarzyszył głos

dzwonka sygnaturki tej kapliczki. Niestety wiele wskazuje na to, że ołtarzyk nigdy on nie był profesjonalnie konserwowany, ale także na szczęście nie uległ istotnym zmianom.

Jego obecny stan tak został opisany przez dr Stanisława Kłosowskiego (artystę plastyka, konserwatora dzieł sztuki): „Stan zachowania ołtarzyka jest bardzo zły. Występują wszystkie typy zniszczeń. Największą przyczyną zniszczeń są: duża wilgotność wnętrza oraz czynne żerowiska drewnojadów z rodziny koładka domowego (*anobium punctatum*). Brak jest wielu elementów dekoracji snycerskiej i ornamentów (żabek, kwiatonów). Duże zniszczenia występują w warstwie zaprawy kredowo-klejowej i marmoryzacji, która jest osłabiona i pod wpływem nadmiernego zawilgocenia odpada. Warstwa złota i srebra jest zniszczona i porysowana. Ornamenty złożone są złotem”.

Notka biograficzna: Antoni Święch (ur. 1856 w Brzezianach k. Ropczyc, zmarł 10 października 1931 roku w Zakopanem), artysta - snycerz, nauczyciel. W roku 1882 ukończył Szkołę Przemysłu Drzewnego w Zakopanem na oddziale snycerstwa i podjął w tej szkole pracę jako nauczyciel. W 1886 został wysłany przez szkołę do Wiednia na wystawę szkół przemysłowych. W roku 1917 przejął kierowanie oddziałem snycerskim tej szkoły. Od roku 1901 przez dwie kadencje wchodził w skład rady gminnej w Zakopanem, działał także w zakopiańskim Towarzystwie Muzycznym. Był znakomitym fotografem. Dzięki niemu zachowało się setki szklanych klisz w archiwum szkoły. W 1925 roku odszedł na emeryturę, zmarł w 1931 roku i został pochowany na Nowym Cmentarzu w Zakopanem.

(opr. na podst. Wikipedia)

W roku 2023 z inicjatywy Stanisława Wójciaka prezesa Stowarzyszenia Regionalnego Ziemi Ropczycko - Sędziszowskiej rozpoczęto działania mające na celu objęcie tego obiektu opieką konserwatorską i przeprowadzenie niezbędnych prac renowacyjnych kapliczki. Obecni jej właściciele Stanisław i Marian Kurcowie wyrazili zgodę na wpisanie obiektu do re-

jestru zabytków, co stało się 21 września 2023, wpisem Podkarpackiego Konserwatora Zabytków pod numerem A-1801 (nr. dz. 526/2)

Uzyskawszy taki stan prawny możliwe było, przy pomocy Urzędu Gminy Wielopole Skrzyńskie i osobiście wójta Marka Tęczara, przygotowanie dokumentacji niezbędnych prac remontowych. Prace te będą prowadzone dwukierunkowo: to jest w zakresie konserwacji ołtarzyka kapliczki, oraz remontu murów kapliczki.

Niezbędne prace przy ołtarzyku tak zostały opisane:

Zakłada się wykonanie pełnej konserwacji technicznej i estetycznej ołtarzyka. W ramach działań o charakterze technicznym przewiduje się zdjęcie przemalowań (złoto) a następnie bardzo dokładną dezynsekcję ołtarza oraz impregnację zniszczonych fragmentów drewna. Zakłada się także sklejenie pęknięć oraz wzmocnienie konstrukcji ołtarzyka. Proponuje się również dorzeźbienie brakujących ornamentów i profilowanych gzymsów.

W ramach działań o charakterze estetycznym proponuje się spunktowanie marmoryzacji ołtarzyka oraz dozłocenie i posrebrzenie ornamentów. Zakłada się również konserwację krzyża ołtarzowego z rzeźbą Chrystusa (bez rąk) oraz kilku ludowych świeczników.

Dokumentację budowlaną dotyczącą remontu murów kapliczki wykonało Przedsiębiorstwo Robót Budowlanych „Znak” Barbara Mokrzyńska z Rzeszowa. Dokumentacja ta zwiera m.in. taką ocenę obecnego stanu obiektu:

Zły stan techniczny wszystkich elementów konstrukcyjnych kapliczki (fundament, ściany, dach), nie pozwala na wykonanie remontu kompleksowego obiektu, lecz na ostrożne całkowite rozebranie i ponowne jego wybudowanie – odtworzenie

(wykorzystując w miarę możliwości materiały z rozbiórki do ponownego wybudowania). Dokumentacja remontu zakłada przywrócenie zniszczonej 40 lat temu sygnaturki tej kapliczki.

sygnaturka w czasie prac rekonstrukcyjnych w pracowni Mariana Kurca

Prace przy kapliczce współfinansowane przez
Urząd Gminy Wielopole Skrzyńskie
Skład: Mariusz Draus (Wydawnictwo „SOLID”)
Opracowanie: Stanisław Wójciak